

Живка КОЛЕВА-ЗЛАТЕВА

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Велико Търново, България

zhivka.zlateva@ts.uni-vt.bg

**КЪМ ЕТИМОЛОГИЯТА НА
БЪЛГ. РАЗГ. ДУНДУРКАМ, ТАНТУРКАМ,
ТАНТУРЕСТ, ТРУНТЕСТ, НАДРУНДЕН**

Zhivka KOLEVA-ZLATEVA

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Veliko Tarnovo, Bulgaria

zhivka.zlateva@ts.uni-vt.bg

**ON THE ETYMOLOGY OF BULGARIAN
COLLOQUIAL *DUNDURKAM, TANTURKAM,
TANTUREST, TRUNTEST, NADRUNDEN***

The paper examines the etymology of Bulgarian colloquial *dundurkam, tanturkam, tanturest, truntest, nadrunden*. A hypothesis about the sound-symbolic origin of the words is presented. The following data are taken into consideration: the formal and semantic parallelism between words with reduplication expressing the same meaning, their formal and semantic variation. The common origin of these words is also possible.

Keywords: Etymology, Sound symbolism, Reduplication.

Основание за паралелното разглеждане на етимологията на бълг. разг. *дундуркам, тантуркам, тантурест, трунтест, надрунден*, както и на техни диалектни варианти и сродни думи, дава формалното и семантичното сходство между тези лексеми. Нека да видим в какво се състои то.

Българската разговорна лексемата *дундуркам* е регистрирана в Речника на българския език със значение ‘друсам, люлея дете’ (РБЕ). По същия начин тя е представена и в IV издание на Българския тълковен речник (БТР 1996: 197). В III издание на БТР лексемата е регистрирана с фонетичния си вариант *дандуркам* (БТР 1973: 143). Със същото значение е регистрирана в БТР и лексемата *тантуркам*, също отбелязана като разговорна (БТР 1973: 1000; БТР 1996: 958). Между двете лексеми съществува и формално сходство. Техните корени съдържат редуплицирани звукови комплекси, които се различават

пomeжду си по признака звучност/беззвучност на началния консонант, като редупликацията е пълна, с извършени дисимилационни промени: *дун-дур-кам/дан-дур-кам* : *тан-тур-кам* (д : т).

Тук по всяка вероятност трябва да бъдат отнесени и диалектните названия на „люлеещи се“ накити: *тунтурици* мн. ч. ‘невестински накит, който се носи отстрани на слепите очи: плитки от коса с пара на тях’, *тюнтюрици* мн. ч. ‘наниз със сребърни украшения на женски невестински костюм’, *тантирè* мн. ч. ‘вид украшения като топлийка, на върха на която има халчица, която трепти при движение’, *туртурица* ‘невестински накит, който се носи отстрани на слепите очи; плитки от коса с пара на тях’ (цит. по БЕР, VIII: 398, 437).

Глаголът *тантуркам* има общ корен с разговорната лексема *тантурест* ‘който се отличава с дебелина на тялото при нисък ръст’ (РБЕ). Българският етимологичен речник определя две близки значения за бълг. разг. *тантурест* – (за човек) ‘дебел, набит’ и ‘дебел и с нисък ръст’ (цит. по БЕР, VII: 804). В българските диалекти лексемата е представена също и с варианти *тунтурест* ‘който е с надут, пълно лице’, *тунтурист* ‘издут, надут в лице или на друго място’, *тунтурест* ‘нисък и пълен’ (цит. по БЕР, VIII: 398). За връзката между значенията ‘люлея’ и ‘дебел, пълен’ БЕР смята, че свидетелства например лексемата *друсла* ‘пълна жена’, производна от *друсам* (БЕР VIII: 398).

В диалектите значение ‘пълен, дебел’ и други близки значения изразяват и лексеми с корен *дундур-* и негови фонетични варианти. Срв. бълг. диал. *дундура* ‘дебела, здрава жена’, *дундурест* ‘широколик и големоуст’, *дундарест* ‘изпъкнал, издут’ (цит. по БЕР, I: 447).

В III издание на БТР лексемата *тантурест* е разтълкувана и чрез формално близкия си синоним *трунтест*, значението на който е представено като ‘нисък-дебел или навлечен с много дрехи; шишкав, дундест’ (БТР 1973: 1000, 1025). Всъщност може да се мисли за две значения на лексемата *трунтест* – ‘нисък, пълен’ и ‘навлечен с много дрехи’.

Значението ‘навлечен с много дрехи’ се изразява също и от миналото страдателно причастие и прилагателно *надрунден*, образувано от глагола *надрундя* ‘натруфя, навлека’ (РБЕ). Срв. също с бълг. диал. *друндест* ‘навлечен с много дрехи’ (цит. по БЕР, I: 433). Между корените на лексемите *трунт-ест* и *друнд-ест*, *на-друнд-ен* има интересно формално съотношение. В тях също може да бъде видяна редупликация, но непълна (с повторение на началния консонант в постпозиция), на звукови комплекси, чиито начални консонанти се различават помежду си по звучност/беззвучност: *трун-т-* : *друн-д-* (т : д). Аналогични паралелни форми с непълна редупликация могат да бъдат открити и при диалектни лексеми, означаващи ‘нисък и пълен’. Срв. диал. *трунт-а* ‘ниска и дебела жена’, *трон-т-а* ‘дебела’, *трон-т-ест* ‘дебел, с набито телосложение’, *друн-д-а* ‘дебела жена’, *дрън-дъ-о* пренебрежителен епитет, *дрън-д-а* ж. р., *дрън-д-е* ср. р. също (цит. по БЕР, VIII: 300, 279; I: 433).

Близки на значението ‘навлечен с много дрехи’ са значенията на формално близките диалектни глаголи *тантура* ‘увивам, натрупвам, натоварвам с

нещо в голямо количество’, *тантура са* ‘увивам се, натрупвам се, натоварвам се много с нещо’ (Хитов 1979: 328). Идеята за натрупване, събиране на много неща на едно място се съдържа и в семантиката на диалектния глагол *надръндвам*, несв. в., *надръндя*, св. в. ‘натъпквам, напълвам, наблъквам’ (РБЕ).

Лексеми с вариращи корени *тан-тур-/тън-тур-* и *-дръ-д-/друн-д-* изразяват също и следните значения:

‘бавя се’ – срв. диал. *тантурам се* ‘бавя се, забавям се’ (цит. по БЕР, VII: 803);

‘влача’ – срв. диал. *тънтуркъм* ‘влача, мъкна бавно, клатя’ (Петков 1974: 145), *тантура са* ‘ходя, влача се, натоварен с нещо’ (Хитов 1979: 328);

‘нацупя се, надуя се’ – срв. диал. *надрънда са* ‘нацупя се, надуя се и фукна’ (Кънчев 1968: 121) и употребата на лексемата *надрунден* в съвременната разговорна реч: *За колите – изключително рядко се случва аз да се возя с него или той с мене. Когато се случи, е някакъв ад и всеки слиза надрунден като буреносен облак от колата, защото имаме твърде различни стилове на каране¹; Малии, какъв премиер, какво нещо – надрунден, нацупен, ама един такъв решителен и по комсомолски целеустремен².*

В таблица 1 е представено обобщение на формално-семантичните отношения между разглежданите лексеми. Изразяваните конкретни значения са сведени до по-обща значения, с които те биха могли да бъдат свързани.

Таблица 1.

‘люлея’ (люлеещи се накити)	<i>дун-дур-кам дан-дур-кам тан-тур-кам тун-тур-ици тюн-тюрици тан-тир-е тур-тур-ица</i>
‘пълен, дебел’	<i>тан-тур-ест тун-тур-ест дун-дур-а трун-т-ест трън-т-ест трун-т-а трън-т-а друн-д-а дрън-д-а</i>
‘издут, изпъкнал’	<i>дун-дар-ест дун-дур-ест тун-тур-ест тун-тур-ист</i>
‘трупам’ (‘навличам с дрехи’)	<i>тан-тур-а трун-т-ест друн-д-ест на-друн-д-ен на-друн-д-я на-дрън-д-я</i>
‘бавя се’	<i>тан-тур-ам се</i>
‘влача’	<i>тън-тур-към</i>
‘нацупя се, надуя се’	<i>на-дрън-д-а са на-друн-д-ен</i>

От таблицата се вижда, че корените на всички лексеми съдържат редуцирани звукови комплекси, като редупликацията е пълна или непълна. При

¹ <http://clubs.dir.bg/showthreaded.php?Board=talkabout&Number=1946744868&page=10&view=collapsed&sb=9> (07.01.2020)

² <http://old.segabg.com/replies.php?id=122876> (07.01.2020)

формите с пълна редупликация са налице дисимилационни промени. При формите с непълна редупликация началният консонант на редуликанта се повтаря в постпозиция. Прави впечатление формалната вариативност на корените, изразяващи едно и също или близки значения. Тя се състои в редуване на форми с пълна и непълна редупликация, редуване на гласни и на съгласни: латерална с назална, звучна с беззвучна, а при *тун-тур-ици* : *тюн-тюр-ици* и на твърда с мека. Редуванията са както в рамките на една лексема, така и между различни. Редуванията в рамките на една лексема могат да бъдат обяснени с извършени дисимилационни промени на повтаряния редуликанта.

Прави впечатление и семантичната вариативност на разглежданите лексеми и припокриването на изразяваните от тях значения. Вариращият корен *тантур-/тънтур-/тунтур-* се свързва с шест от изразяваните седем общи значения: ‘люлея’, ‘пълен, дебел’, ‘издут, изпъкнал’, ‘трупам’, ‘бавя се’, ‘влача’; *дандур-/дундур-/дундар-* – със значенията ‘люлея’, ‘пълен, дебел’, ‘издут, изпъкнал’; *-друнд-/дрънд-/дрнд-* – със значенията ‘пълен, дебел’, ‘трупам’, ‘нацупя се, надуя се’, *трунт-/тронт-* – със значенията ‘пълен, дебел’, ‘трупам’.

Редупликацията, формалната и семантичната вариативност на лексемите навеждат на мисълта за фонетична мотивираност³. Фонетично мотивирани са звукоизобразителните думи, чиято звукова форма пряко, чрез иконична връзка, се свързва с изразяваното значение. Сред тях се обособяват два класа думи в зависимост от типа на изразяваното значение – „звуково“ или „незвуково“. В първия случай става дума за звукоподражание, а във втория – за звуков символизъм (вж. по този начин класифицирани звукоизобразителните думи във Воронин 1982; Колева-Златева 2008).

Нека най-напред да разгледаме представените в БЕР етимологични хипотези.

За лексемата *дандуркам* ‘люлея, друсам (дете)’, посочена като диалектна, БЕР предполага звукоподражателен произход. Не е обяснена връзката между „незвуковото“ значение на лексемата и нейната звукова форма. Направен е паралел с *тантуркам*, но не е изказано мнение дали паралелът е типологически или е с идея за предполагагане на общ произход (БЕР, I: 318). Формата *дундуркам* не е взета под внимание, но по време на издаване на том I на БЕР (197 г.) тя вероятно не е била употребявана. Не е регистрирана в III издание на БТР от 1973 г., нито в по-ранните издания на Речника.

За глагола *тантуркам* ‘люлея, друсам на коленете си, дундуркам’ БЕР също предполага звукоподражателен произход и също не обяснява връзката между „незвуковото“ значение на лексемата и нейната звукова форма. Направен е паралел с хипотезата за звукоподражателен произход на формално и семантично близката лексема *дандуркам*, но не е изказано мнение с каква цел е направен паралелът (БЕР, VII: 803). Според БЕР значението ‘люлея (клатя)’ на лексемите с вариращ корен *тантур-/тънтур-* се е явило изходно за значе-

³ Вж. систематизирани признаците на фонетично мотивираните думи във: Воронин 1982; Колева-Златева 2008: 54–76; 2011: 73–74.

нието ‘влача, мъкна’, защото при влачене, мъкнене човек се клати, поклаща, а значенията ‘увивам, натрупвам, натоварвам с нещо в голямо количество’ и ‘бавя се’ биха могли да се развият от значението ‘влача, мъкна’. Значенията на *тантурест* ‘(за човек) дебел, набит; дебел и с нисък ръст’, *тантура* ‘дебелана’ и др. диалектни лексеми с подобна семантика БЕР извежда от ‘люлея се, друсам се’ на незасвидетелствания глагол *тантурам се ‘люлея се, друсам се’, произведен от който е и глаголът *тантуркам* ‘люлея, друсам на коленете си, дундуркам’ с наставка -к-. За връзката между значенията ‘дебелан(а)’ и ‘люлея се’ на глагол от звукоподражателен произход БЕР прави паралел с лексемата *друсла*, производна от глагола *друсам*, образуван от междуметието *друс* (БЕР, VII: 803; VIII: 398).

Трябва да отбележим, че предположеното семантично развитие на глагол със звукоподражателен произход би било възможно след неговата деиконизация, свързана с деетимологизацията му, предполагаща превръщането му в обикновен глагол с неосъзнавана фонетична мотивираност. Както е известно, неосъзнаването на мотивираността на езиковия знак е необходимо условие за свободата на неговото развитие (вж. Журавлев 1976: 20). В дадения случай редупликацията като ярък формален признак на звукоподражателността би препятствала деетимологизацията и семантичното развитие в значения, които не биха могли за бъдат звукоподражателни. Ако значението ‘влача’ би могло да бъде осмислено като мотивирано звукоподражателно, защото влаченето предполага издаване на звук, то това не е така за значенията ‘издут, изпъкнал’, ‘трупам’, ‘бавя се’.

Относно названията на женски украшения: *тунтурици* мн. ч. ‘невестински накит, който се носи отстриани на слепите очи: плитки от коса с пара на тях’, *тунтюрици* мн. ч. ‘наниз със сребърни украшения на женски невестински костюм’, *тантурè* мн. ч. ‘вид украшения като топлийка, на върха на която има халчица, която трепти при движение’, *туртурица* ‘невестински накит, който се носи отстриани на слепите очи; плитки от коса с пара на тях’ БЕР отбелязва като изходна формата с *p – p*, от която чрез дистантна дисимиляция *n – p* са получени останалите форми. Нея БЕР отнася към етимологичното гнездо на звукоподражателното название *туртурица* ‘птица гургулица, *Columba turtur*’, което извежда от лат. *turtur* ‘гургулица’ (БЕР, VIII: 398, 437–438). Не става ясна обаче връзката между названието на невестинския накит и гургулицата.

За *дундура* ‘дебела, здрава жена’, *дундурест* ‘широколик и големоуст’, *дундарест* ‘изпъкнал, издут’ БЕР предполага образуване от *дунда* ‘дебелана’ с наставка, каквато има в *селяндур*, а за *дунда* ‘дебелана’ допуска образуване от *дуя* ‘надувам’, като посочва, че образуването не е ясно, и предполага развитие от начално значение ‘дебел, надут човек’ (БЕР, I: 447). В дадения случай не е видяна възможността в *дун-дур-а* и *дун-д-а* да има редупликация, пълна и непълна.

За диал. *друнда* ‘дебела и мързелива жена’, *друндест* ‘навлечен с много дрехи’ БЕР допуска, че са кръстоска между *дунда* ‘дебела жена’ и *друсам се*

‘треса се, ходя тежко’, *дрўсла* ‘дебела жена’ (БЕР, I: 433). Трябва да отбележим, че е възможно в *дрўнда* и *дрўндест* да има контаминиране, но не обезателно с *дрўсам се*. Тук не е видно формалното и семантичното сходство между *дрўнд-ест* и *трўн-т-ест*.

Лексемата *трўнтест* БЕР извежда от *трўнта* ‘ниска и дебела жена’, за която отбелязва, че има общ произход с *трўнта* ‘дебела’, *дрўнда* ‘дебела жена’, *дрўндо* пренебрежителен епитет, *дрўнда* ж. р., *дрўнде* ср. р. също. От своя страна *трўнта* извежда без необходимите аргументи от незасвидетелстван експресивен глагол **трўнтя* или **трўнтам* ‘със звукоимовична основа **трўн-*’, като препраща за сравнение към *дрўн* в *дрўндам* ‘разнасям небрежно насам-натам’, *дрўндьо* пренебрежителен епитет, *дрўнда* ж. р., *дрўнде* ср. р. също, срхр. *дрнда* ‘нечиста жена’ и *друс* в *дрўсла*. (цит. по БЕР, VIII: 300, 279). Не става ясно какъв звуков символизъм има в приведените примери и как следва да бъдат обяснени ‘остатъците’ в сравнените лексеми, в които са открити звукоимовични основи. Такива ‘остатъци’ са: *-т-* в *трўнта* (остава след отделяне на *трўн-*), *-д-* в *дрўндам*, *дрўндьо*, *дрўнда* и т.н. (остава след отделяне на *дрўн*). Ако това са наставки, трябва да се определят техните значения. Освен това ‘звукоимовичната основа **трўн-*’ е сравнена в типологичен план с междуметията *дрўн* и *друс*, за които БЕР смята, че са звукоподражателни (вж. БЕР VIII: 398; I: 434, 437). При това не се коментира това, че се сравняват различни звукоизобразителни същности – от звукоимовично и звукоподражателно естество.

И така, вижда се, че представените в БЕР хипотези не са удовлетворителни. Не е обърнато достатъчно внимание на формално-семантичните отношения между изследваните лексеми. Не е видяна редупликацията в тях. А именно заради редупликацията, формалната и семантичната вариативност за всички тези лексеми може да се провери възможността за звукоизобразителен произход. И тъй като става дума за иконична връзка между звукова форма и ‘незвуково’ значение, тези лексеми биха могли да имат звукоимовичен произход. Силен аргумент в тази насока би бил формално-семантичният паралелизъм с други лексеми с редупликация, изразяващи подобни лексикални значения. А такива паралели могат да бъдат приведени.

Относно значението ‘люлея’ срв. с: горлуж. *bom-bl-ować*⁴ ‘люлея се’ (цит. по Schuster-Šewc, II: 51)], чеш. диал. *bam-bul-ati*, *bam-był-ati*, *bom-bol-ati*, *bom-běl-at*, *blom-běl-at*, *bum-bul-at*, *bam-b-at* ‘кимам, махам с ръка, клатя, люлея нещо’ (цит. по Machek 1968: 44), рус. диал. *гў-гал-а* (*гў-г-ала*) ‘люлка’, *гў-г-аться* ‘люлея се’ (СРНГ, VII: 198), словен. *gú-ga*, *gú-gal-ica* (*gú-g-alica*) ‘люлка’, *gú-g-ati* ‘люлея се’ (цит. по Verneker, I: 361), бълг. *лю-л-ея* ‘движа нещо, като го клатя, отклонявам в две противоположни посоки (нагоре и надолу, напред и назад или наляво и надясно) (РБЕ), бълг. диал. *кур-чел-убам се* ‘лю-

⁴ За по-голяма нагледност видяната в лексемите редупликация е отбелязана с тирета. Там, където е допустимо, се предлагат варианти.

лея се, пазя равновесие върху дъска, поставена на опора в средата при детска игра' (Горов 1962: 102), *дзе-дз-ам* 'потърсвам си тялото нагоре-надолу' (Срв. с дадения пример: *Божем танъц водиши, а само дзедзаш наместо.*) (Мартинов 1958: 776), словаш. *sá-c-at'sa* 'клатя се' (цит. по Snoj 2003: 73). Тук по всяка вероятност може да бъде отнесена и руската диалектна дума *тун-др-ить* '(за блатиста почва) клати се, люлее се под краката' (СРНГ, 45: 249) като родствена на *дун-дур-кам/дан-дур-кам/тан-тур-кам* 'люлея' или като типологически паралел, защото като звуко-символична дума тя може да има и независим произход. Формата на думата е с дисимилационна промяна на началния консонант на редуликанта по звучност/беззвучност.

Относно значението '**пълен, дебел**' срв. с: бълг. разг. *ши-ш-ко* 'шишкак човек; дебеланко' (РБЕ), *ши-шёр-ес* 'за човек – пълен, закръглен' (Бояджиев 1971: 105), *цó-ц-ъ* 'пълна, тромава жена' (Ковачев 1970: 47), рус. диал. *бу-бёр-я* 'надебеляла, обичаща да поспи, немарлива жена', *бú-бер-ега* 'дебел, тромав човек' (СРНГ, III: 233), *пóm-п-ух* 'пълно, набито дете' (СРНГ, XXIX: 230), лит. диал. *bat̃-bal-as* 'дребен, пълен човек', *pat̃-pal-as* 'дребен, шкембест човек' (LKŽ). Срв. също със срхр. лексема *dùn-dar-a* 'висока, набита, дебела жена' (RJA, II: 888), която може да има общ произход с бълг. диал. *дундур* 'дебела, здрава жена', но като звуко-символична лексема може да има и независим произход. Същото може да бъде казано и за рус. диал. лексема *тун-др-овáтый* '(за лице) некрасиво, дебело' (СРНГ, 45: 249).

Относно значението '**издут, изпъкнал**' срв. с: бълг. диал. *ба-бáн-ец* 'подутина на челото от удар' (Стойков 1968: 37), *чú-чул-а* 'издатина, подутина на главата' (Хитов 1979: 340), *пам-пурь* 'израстък, подутина на дърво' (цит. по БЕР, V: 35), *гар-гúл-ка* 'издигнато място в нива, градина, ливада от камъни или пръст' (Стойчев 1970: 163), доллуж. *bot-bol-ica* 'продълговат оток' (Мука, I: 63), рус. диал. *гур-гúл-я* 'подутина на тялото' (СРНГ, VII: 238), укр. диал. *гур-гúл-я*, *гур-гúл-а*, *гор-гóл-я* 'брадавица' (цит. по Рудницкий, I: 890), пол. диал. *gul-g-a* 'подутина' (Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki, I: 939), рус. диал. *гú-гл-я* 'подутина от ударено, цицина', *гу-гúл-я* 'подутина на главата от ударено' (СРНГ, VII: 198, 200).

Относно значенията '**трупам**', '**навличам с дрехи**' срв. с: бълг. диал. *ту-тúль* 'човек, който се облича с дебели дрехи' (БЕР, VIII: 465), рус. диал. *кú-кл-ишна*, *ку-кл-úха* 'топло облечена, добре загърната жена' (СРНГ, XVI: 37), *ту-тур-шить* 'навличам някого с топли дрехи' (СРНГ, XLV: 299), укр. диал. *бан-дур-ити* 'надомъквам, натрупвам' (цит. по ЕСУМ, I: 133, където етимологията на думата е посочена като неясна), форма с пълна редупликация и с дисимилационна промяна на началния консонант на редуликанта по място на образуване, рум. *тор-тан* 'купчина от предмети; голямо количество материал, събрано на едно място' (DEX 2009; думата е посочена като неясна).

Относно значението '**бавя се**' срв. с: бълг. разг. *ту-т-кам се* 'работя, върша нещо бавно, несръчно; пипкам се', *ни-н-кам се* 'върша нещо, работя, дейст-

вам много бавно, непохватно, несръчно или без умение; туткам се, бавя се' (РБЕ), бълг. диал. *ту-туль* 'несръчен, пипкав', *ту-тул-яв* 'който не умее нищо да върши, нищо и никакъв; пипкав', *ту-та-м се* 'бавя се, работя, върша нещо бавно, несръчно, пипкам се' (БЕР, VIII: 465, 466, 458), рус. диал. *барá-б-аться* 'бавно и неумело правя нещо' (СРНГ, II: 100), бълг. диал. *пъ-пл-ъъм* 'бавя се при извършване на дребна работа' (цит. по БЕР, VI: 65), чеш. *pi-pl-at* 'правя нещо много бавно, твърде предпазливо', доллуж. *pit-pl-iš* 'правя нещо бавно', пол. диал. *ру-pl-ać* 'бавя се, пипкам се, човъркам нещо' (цит. по Machek 1968: 450), доллуж. *šy-šl-iš se* 'туткам се, бавя се, действам нерешително' (Мука, II: 698), рус. диал. *ши-ш-ать*, *ши-ш-ить*, *шй-ш-кать*, *ши-шл-ять* 'човъркам нещо, пипкам се' (цит. по Фасмер, IV: 445, където етимологията на думата е представена като неясна), бълг. диал. *шү-ш-кам съ* 'бавно правя нещо безсмислено, безцелно' (Ралев 1977: 184). Срв. също с рус. диал. глагол *тен-дёр-ить* 'проточвам, бавя се' (цит. по Фасмер, IV: 42, където етимологията на думата е посочена като неясна), който може да има общ произход с бълг. диал. *тан-тур-ам се* 'бавя се, забавям се', но като звуко-символична дума може да има и независим произход. Формата на думата е с дисимилационна промяна на началния консонант на редуликанта по звучност/беззвучност.

Относно значението '**влача**' срв. с: бълг. *тъ-тр-я* 'влача с усилие нещо тежко по земята', *тъ-тр-узя* 'тътря' (РБЕ), бълг. диал. *гин-гёр-а се* 'тътря се' (цит. по БЕР, I: 243), *къ-к-на се* 'вървя едва-едва, влача се' (цит. по БЕР, III: 187).

Относно значението '**нацупя се, надуя се**' срв. с: *ту-тр-а се* 'сърдя се, цупя се' (Стойков 1968: 237), *ше-шёр-я се* 'надувам се' (Геров, VI: 330), пол. *ко-кос-іć się* 'нервнича, ядосвам се; надувам се' (Doroszewski 1958–1969, III: 797), рус. *хó-хл-иться хó-хр-иться* 'в мрачно настроение съм, цупя се, надувам се' (ССРЛЯ, XVII: 426, 432).

Сходни звукови форми (форми с редупликация) се свързват с едно и също или близки лексикални значения. Това говори за пряка връзка между означаващо и означаемо, т.е. за фонетична мотивираност. И тъй като става дума за пряка връзка между звукови форми и „незвукови“ значения, може да се мисли за звуко-символичен произход на лексемите. Представеният формално-семантичен паралелизъм с висока степен на вероятност свидетелства за възможността значенията 'люлея', 'пълен, дебел', 'издут, изпъкнал', 'трупам', 'бавя се', 'влача' и 'нацупя се, надуя се' да се изразяват от лексеми със звуко-символичен генезис.

С по-ниска степен на вероятност могат да бъдат очертани етимологичните гнезда на изследваните звукоизобразителните лексеми. Това е така заради тяхната формална вариативност и заради факта, че звукоизобразителни думи, тъждествени формално и семантично, могат да имат и независим произход като езикови знаци с пряката връзка между форма и значение. За корените с пълна редупликация *тантур-*, *тънтур-*, *тунтур*, *тюнтюр-*, *тантир-*, *туртур-* и *дандур-*, *дундур-*, *дундар-* може да се предположи общ произход. За изходно

може да се приеме значението ‘люлея’. Може да се предположи образуване на етимона на глаголите *дандуркам* и *тантуркам* и техните формални варианти от вариращо междуметие, произнасяно в ритъм с люлеенето, от типа на *дундур*, *тан-тур*. Това е междуметие звукосимволично, тъй като неговата звукова форма пряко се свързва с „незвукова“ същност, каквато е люлеенето.

От значението ‘люлея’ могат да бъдат получени значенията: ‘пълен, дебел’ – заради люлеещата се походка на пълния човек; ‘влача’ – заради тласъците при влачене. От значението ‘влача’ могат да бъдат получени значенията ‘влача се’, ‘бавя се’. Образованата звукосимволична лексема с редупликация може да бъде преосмислена също като означаваща издуване, трупане, навличане с дрехи, тъй като за съответните значения е характерно, че могат да бъдат изразявани звукосимволично. За това свидетелстват приведените типологически паралели. По този начин могат да бъдат получени значенията ‘издут, изпъкнал’, ‘трупам’, ‘навличам се с дрехи’. Казано с други думи, в тези случаи може да се мисли за вторична оноματοпеизация на вариращата звукосимволична лексема, означаваща люлеене и други значения, свързани с тази представа.

Трябва да определим възможен ли е общ произход на разглежданите лексеми с пълна и непълна редупликация. Наблюдения върху други звукосимволични названия показват, че това е възможно. Доказва се от такива паралели, като бълг. диал. *дзун-дзал-ъ* ‘подутина на главата от удар’ (Евстатиева 1971: 170) и *дзун-дз-а* ‘подутина от удар’, *дзун-дз-а* ‘подутина от удар по тялото’ (цит. по БЕР, I: 378, 377); *гар-гъл-ка* ‘издигнато място в градина, нива, ливада’ и *га-гъл-ка* също (Стойчев 1970: 162–163); укр. диал. *бем-бул* ‘глупак, будала’ и *бем-б-а* също (цит. по ЕСУМ, I: 166); стпол. *bom-bel*, *bq-bol* ‘мехур; кухня в отливка’ (Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki, I: 108) и пол. диал. *bom-b-a* ‘голям мехур’ (цит. по SP, I: 346); рус. диал. *дун-дъл-я* ‘глупав, висок, несъразмерен човек’, *дун-дул-ук* ‘глупак, будала’ и *дун-д-ук* ‘безделник, лентяй; глупав инат невежа; висок, прегърбен човек; дебелак’ (СРНГ, VIII: 258); лит. *gar-gal-as*, *gur-gól-as* ‘възел или неравност в прежда’ и *gùr-g-a* също; *gùn-gar-a*, *gun-gur-ys* ‘кривина’ и *gùn-g-a* също (LKŽ). Вижда се, че цитираните лексеми с пълна и непълна редупликация, изразяващи идентични или сходни лексикални значения, са от диалектния континуум на един и същ език. Това може да се приеме като силно доказателство за общия им произход. Като изходна би следвало да се приеме формата с пълна редупликация, от която поради синтагматична икономия може да бъде получена формата с непълна редупликация.

Бихме могли да предположим, че и за разглежданите лексеми с пълна и непълна редупликация поради формалната и семантичната им близост също е възможен общият произход. Всъщност от лексемите, съдържащи корени с пълна редупликация *дундур-/дундар-/тънтур-/тунтур-*, първоначално биха могли да бъдат получени лексеми с непълна редупликация, като: бълг. диал. *дун-д-а* укорително ‘дебела, лошо облечена, непохватна жена’, *дун-д-у* ‘дебел, тремав човек’ (Ралев 1977: 120), *тун-т-ест* ‘шишкав, ленив и дебел, дебелан’, *тун-*

m-a se ‘работя бавно, тутам се’ (цит. по БЕР, VIII: 397), развили впоследствие в резултат на вторична ономатопеизация също и значения *дун-д-а се* ‘мръща се, сърдя се’ (цит. по БЕР, I: 447), *тун-т-и се* ‘заоблачава се’ (< ‘чумеря се’) (цит. по БЕР, VIII: 397).

Тези форми поради формална и семантична близост впоследствие биха могли да се контаминират с формите с пълна редупликация, от които са производни, и така да бъдат получени формите на лексемите: *трун-т-а* ‘ниска и дебела жена’, *трѐн-т-а* ‘дебела’, *друн-д-а* ‘дебела жена’, *на-дрѐн-д-а са* ‘нацупя се, надуя се и фукна’, *на-друн-д-ен* ‘навлечен с много дрехи’, ‘надут, нацупен’ и др.

И така, в заключение можем да обобщим, че за всички от изследваните лексеми с корени *тантур-*, *тънтур-*, *тунтур*, *тюнтюр-*, *тантир-*, *туртур-*, *дандур-*, *дундур-*, *дундар-*, *-друнд-*, *дрънд-*, *-дрнд-*, *трунт-*, *тронт-*, а също и с *дунд-*, *тунт-* с висока степен на вероятност може да се предположи звуко-символичен произход. Възможно е също така отнасянето на тези лексеми към едно и също етимологично гнездо, извеждането им от вариращ звуко-символичен етимон **(t/d)Vn-(t/d)Vr* с първоначално значение ‘люлея’.

ЛИТЕРАТУРА

БЕР: *Български етимологичен речник*. София: Изд. на БАН, 1971–. **BER:** *Balgarski etimologichen rechnik*. Sofia: Izd. na BAN, 1971–.

Бояджиев 1971: Бояджиев, Т. Речник на говора на с. Съчанли, Гюмюрджинско. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. VI. София: Изд. на БАН, 5–135.

Boyadzhiev 1971: Boyadzhiev, T. Rechnik na govora na s. Sachanli, Gyumyurdzhinsko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialy. VI. Sofia: Izd. na BAN, 5–135.

БТР 1973: Андрейчин, Л., Георгиев, Л., Илчев, Ст., Костов, Н., Леков, Ив., Стойков, Ст., Тодоров, Цв. *Български тълковен речник*. III изд. София: Наука и изкуство.

BTR 1973: Andreychin, L., Georgiev, L., Ilchev, St., Kostov, N., Lekov, Iv., Stoykov, St., Todorov, Tsv. *Balgarski talkoven rechnik*. III izd. Sofia: Nauka i izkustvo.

БТР 1996: Андрейчин, Л., Георгиев, Л., Илчев, Ст., Костов, Н., Леков, Ив., Стойков, Ст., Тодоров, Цв. *Български тълковен речник*. IV изд. Допълнено и преработено от Д. Попов. София: Наука и изкуство. **BTR 1996:** Andreychin, L., Georgiev, L., Ilchev, St., Kostov, N., Lekov, Iv., Stoykov, St., Todorov, Tsv. *Balgarski talkoven rechnik*. IV izd. Dopolneno i preraboteno ot D. Popov. Sofia: Nauka i izkustvo.

Воронин 1982: Воронин, С. В. *Основы фоносемантики*. Ленинград: Изд. Ленинградского университета. **Voronin 1982:** Voronin, S. V. *Osnovy fonosemantiki*. Leningrad: Izd. Leningradskogo universiteta.

Геров: Геров, Н. *Речник на българския език*. Фототипно издание. Т. I–VI. Т. VI събрал, наредил и изтъкувал Т. Панчев. София. (1895–1908), 1975–1978. **Gerov:** Gerov, N. *Rechnik na balgarskiya ezik*. Fototipno izdanie. T. I–VI. T. VI sabral, naredil i iztalkuval T. Panchev. Sofia. (1895–1908), 1975–1978.

Горов 1962: Горов, Г., Странджанският говор. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. I. София: Изд. на БАН, 13–164. **Gorov 1962:** Gorov, G., Stranzhanskiyat govor. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. I. Sofia: Izd. na BAN, 13–164.

Евстатиева 1971: Евстатиева, Д. Лексиката на говора в с. Тръстеник, Плевенско. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. VI. София: Изд. на БАН, 151–243. **Evstatieva 1971:** Evstatieva, D. Leksikata na govora v s. Trastenik, Plevensko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. VI. Sofia: Izd. na BAN, 151–243.

ЕСУМ: *Етимологічний словник української мови*. Т. I–VI. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Ред. кол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ: Наукова думка, 1982–2012. **ESUM:** *Etimologichniy slovník ukraїnsykoї movi*. Т. I–VI. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Ред. кол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Київ: Naukova dumka, 1982–2012.

Журавлев 1976: Журавлев, А. П. Типы значений слова и их мотивированность. // *Проблемы мотивированности языкового знака*. Калининград: Изд. Калининградского государственного университета, 20–25. **Zhuravlev 1976:** Zhuravlev, A. P. Tipy znacheniy slova i ikh motivirovannost'. // *Problemy motivirovannosti yazykovogo znaka*. Kaliningrad: Izd. Kaliningradskogo gosudarstvennogo universiteta, 20–25.

Ковачев 1970: Ковачев, Н. Речник на говора на с. Кръвеник, Севлиево. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. V. София: Изд. на БАН, 5–52. **Kovachev 1970:** Kovachev, N. Rechnik na govora na s. Kravenik, Sevlievsko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. V. Sofia: Izd. na BAN, 5–52.

Колева-Златева 2008: Колева-Златева, Ж. *Славянская лексика звуко­символического происхождения*. Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis. Vol. 1. K. Agyagási (Ed.). Debrecen: Debreceni egyetem, 2008. **Koleva-Zlateva 2008:** Koleva-Zlateva, Zh. *Sla­vyanskaya leksika zvukosimvolicheskogo proishozhdeniya*. Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis. Vol. 1. K. Agyagási (Ed.). Debrecen: Debreceni egyetem, 2008.

Колева-Златева 2011: Колева-Златева, Ж. Методологични аспекти на етимологизацията на звуко­символична лексика. // *Проглас*. XX. 2011. №1, 104–124. **Koleva-Zlateva 2011:** Koleva-Zlateva, Zh. Metodologichni aspekti na etimologizatsiyata na zvukosimvolichna leksika. // *Proglas*. XX. 2011. №1, 104–124.

Кънчев 1968: Кънчев, Ив. Говорът на с. Смолско, Пирдопско. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. IV. София: Изд. на БАН, 5–155. **Kanchev 1968:** Kanchev, Iv. Govorat na s. Smolsko, Pirdopsko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. IV. Sofia: Izd. na BAN, 5–155.

Мартинов 1958: Мартинов, А. П. Народописни материали от Граово. Под ред. на акад. Ст. Романски. // *Сборник за народни умотворения и народопис*. Кн. XLIX. София: Издание на БАН. **Martinov 1958:** Martinov, A. P. Narodopisni materialii ot Graovo. Pod red. na akad. St. Romanski. // *Sbornik za narodni umotvoreniya i narodopis*. Кн. XLIX. Sofia: Izdanie na BAN.

Петков 1974: Петков, П. Еленски речник. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. VII. София: Изд. на БАН, 3–175. **Petkov 1974:** Petkov, P. Elenski rechnik. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. VII. Sofia: Izd. na BAN, 3–175.

Ралев 1977: Ралев, Л. Говорът на с. Войнягово, Карловско. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. VIII. София: Изд. на БАН, 3–199. **Ralev 1977:**

Ralev, L. Govorat na s. Voynyagovo, Karlovsko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. VIII. Sofia: Izd. na BAN, 3–199.

РБЕ: *Речник на българския език*. София: Изд. на БАН. <http://ibl.bas.bg/rbe/>. (12.11.2019). **РВЕ:** *Rechnik na balgarskiya ezik*. Sofia: Izd. na BAN. <http://ibl.bas.bg/rbe/>. (12.11.2019)

Рудницький: Рудницький, Я. *Етимологічний словник української мови*. У 2-х т. Вінніпег–Оттава, 1962–1982. **Rudnitsykiy:** Rudnitsykiy, Ya. *Etimologichniy slovník ukraínskyoi movi*. U 2-h t. Vinnipeg–Ottava, 1962–1982.

СРНГ: *Словарь русских народных говоров*. Ред. Ф. П. Филин, Ф. П. Сороколетов, С. А. Мызников). Т. 1–. Москва–Ленинград: Наука, 1965–. **SRNG:** *Slovar' russkikh narodnykh govorov*. Red. F. P. Filin, F. P. Sorokoletov, S. A. Myznikov). T. 1–. Moskva–Leningrad: Nauka, 1965–.

ССРЛЯ: *Словарь современного русского литературного языка*. Изд. АН СССР, Москва–Ленинград, 1950–1965. **SSRLYA:** *Slovar' sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka*. Izd. AN SSSR, Moskva–Leningrad, 1950–1965.

Стойков 1968: Стойков, Ст. *Лексиката на банатския говор*. Трудове по българска диалектология. IV. София: Изд. на БАН. **Stoykov 1968:** Stoykov, St. *Leksikata na banatskiya govor*. Trudove po balgarska dialektologiya. IV. Sofia: Izd. na BAN.

Стойчев 1970: Стойчев, Т. Родопски речник. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. V. София: Изд. БАН, 152–221. **Stoychev 1970:** Stoychev, T. Rodopski rechnik. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. V. Sofia: Izd. BAN, 152–221.

Фасмер: Фасмер, М. *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва, 1986–1987. **Fasmer:** Fasmer, M. *Etimologicheskii slovar' russkogo yazyka*. Perevod s nemetskogo i dopolneniya O. N. Trubacheva. Moskva, 1986–1987.

Хитов 1979: Хитов, Хр., Речник на говора на с. Радовене, Врачанско. // *Българска диалектология*. Проучвания и материали. IX. София: Изд. на БАН, 223–342.

Hitov 1979: Hitov, Hr., Rechnik na govora na s. Radovene, Vrachansko. // *Balgarska dialektologiya*. Prouchvaniya i materialii. IX. Sofia: Izd. na BAN, 223–342.

Berneker: Berneker, E. *Slawischen etymologischen Wörterbuch*. Bd. 1. Heidelberg, 1908–1913.

DEX 2009: *Dictionarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită). Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”. <https://dexonline.ro/> (24.11.2019).

Doroszewski: Doroszewski, W. *Słownik języka polskiego*. T. I–XI. Warszawa: WPN, 1958–1969.

Karłowicz, Kryński, Niedźwiedzki: Karłowicz, J., Kryński, A., Niedźwiedzki, W. *Słownik języka polskiego*. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927.

LKŽ: *Lietuvių kalbos žodynas*. T. I–XX. Vilnius, 1941–2002. <http://www.lkz.lt/> (24.11.2019).

Machek 1968: Machek, V. *Etymologický slovník jazyka českého*. Druhé, opravené a doplněné vydání. Praha: Akademia.

Muka: Muka, E. *Slovník dolnosrbskeje řeči a jeje narěcow*. I–II. Reprint 1966. Petrohrad, 1911–1915, Praha, 1926, 1928.

RJA: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–XXII. Zagreb. 1880–1975.

Schuster-Šewc: Schuster-Šewc, H. *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache*. Н. 1–24. Bautzen: VEB Domowina-Verlag, 1978–1989.

Snoj 2003: Snoj, M. *Slovenski etimološki slovar*. Druga, pregledana in dopolnjena izdaja. Ljubljana.

SP: *Słownik prasłowiański*. Pod red. Fr. Sławskiego. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Wydawnictwo PAN.